

— developing the capacity of educational institutions in the region to adapt their curricula to the investors' needs. In particular, the low efficiency of investment activities has created a demand for training specialists in the education programme “Investment manager”;

— conducting professional development programmes for employees of all institutions involved in attracting investments into the economy of Zaporizhzhia Oblast.

Conclusions. Therethrough, the authors conclude that the formation and implementation of investment policy have to comply with the principles of sustainable development in the context of social, economic and environmental aspects of social processes. The state investment policy ought to be aimed at intensifying the interaction between the state and business in order to increase the country's investment potential and ensure economic growth with social, environmental and economic effects taken into account.

Therefore, considering the set task, the authors offer the following directions of investment activity improvement in Zaporizhzhia Oblast: enhancement of investment climate; expansion of the list of tools for investments attraction (various forms of public-private partnerships and price auctions); establishment of science and technology parks; building international cooperation in investments; personnel competence improvement, engaged in investment activity. Implementing the proposed measures will improve Oblast's investment image for attracting foreign investment and resources to the local economy, starting new projects, increasing the volume of tax revenues to the budget, and creating new jobs.

5.15. Реалізація принципів сталого розвитку у забезпеченні економічної безпеки АПК⁹³⁸

Актуальність. Ключові аспекти місії аграрного сектору — забезпечення населення продовольством та різних галузей промисловості сировиною — є і залишаються незмінними, так само як і виняткова особливість наявності землі як ключового засобу АПК. Це не лише вирізняє агросектор серед інших сфер і галузей, але і робить його особливим “травцем на полі” сталого розвитку. Так, з одного боку, діяльність АПК призводить до деградації водних екосистем, лісових екосистем, порушення водного режиму на територіях, які підлягали іригації, опустелювання внаслідок комплексного втручання у структури ґрунтів і рослинного покриву, порушення біоценозів, забруднення викидами вуглекислого газу, метану і оксиду азоту тощо. З іншого боку, саме така діяльність перебуває в епіцентрі уваги щодо досягнення глобальних цілей сталого розвитку, а, відповідно, і сталого розвитку власне АПК. Окремі дослідження у цьому напрямі в Україні вже зроблені, до прикладу: наприклад, Дідух С.М. і Корікова А.Л. розробили систематизацію на-

---

⁹³⁸ Автор Ляшенко О.М.

прямів сталого розвитку провідних агропромислових холдингів і представили аналіз їхньої відповідності цілям сталого розвитку України на період до 2030 року⁹³⁹.

За визначенням Організації економічного співробітництва та розвитку сфера аграрного виробництва визнана діяльністю, котра забезпечуватиме досягнення таких результатів, як-от: створення не лише товарів (продуктів харчування, кормів, волокон і біопаливо), а також процесів/станів/явищ нетоварного походження. До таких зокрема належать продовольча безпека, агроландшафти, збереження пам'яток спадщини, які є суспільним благом. Отож, агропродовольча сфера є унікальним інструментом для забезпечення сталого розвитку держави. Це пов'язано з тим, що, у першу чергу, вона сприяє такому розвитку внаслідок специфічної економічної діяльності, джерел формування доходу і постачання екологічних послуг. Водночас, зазначені переваги агропромислової сфери в цілому і АПК зокрема, мають і зворотній бік, тобто містять певні загрози сталому розвитку. Такий дихотомічний аспект АПК потребує пошуку “відправної точки”, з позиції котрої можна вивчати взаємозв'язок функціонування АПК і дотримання принципів сталого розвитку. Оскільки найближчою до сталого розвитку науковою платформою є теорія економічної безпеки, вочевидь, реалізацію принципів сталого розвитку має сенс розглядати саме з точки зору економічного убезпечення АПК.

Новизна полягає у розробці експлікації принципів сталого розвитку щодо забезпечення економічної безпеки АПК.

Основна частина. Агросектор є одним із провідних серед інших секторів економіки України, його частка у загальному обсязі внутрішньої доданої вартості у 2020 р. становила 9,3 %. Тривалий час Україна перебуває у п'ятірці лідерів світових експортерів аграрної та харчової продукції, зокрема за такими продуктами як олія соняшникова, пшениця, кукурудза, ячмінь. Проте досі агроресурсний потенціал України використовується доволі неефективно через вплив як зовнішніх, так і внутрішніх чинників, серед яких зупинимося на тих, що стосуються царини сталого розвитку. Наразі вітчизняний АПК перебуває у пастці загроз сталому розвитку, спричинених впливом чинників як екзогенного, так і ендогенного походження.

Найбільш суттєвим серед чинників екзогенного походження є вплив змін клімату, який може спричинити суттєве загострення деяких проблем, як-от: підвищення рівня розораності сільгоспугідь у північних і західних регіонах; подальша монокультуризації сільгоспвиробництва (переважно у напрямку зернових та олійних культур), що посилить екологічне навантаження на земельні ресурси; збільшення потреби у великих капітальних інвестиціях для впровадження нових систем менеджменту та обробітку земельних ресурсів; посилення конкурентної боротьби між виробниками (дрібними та великими) у доступі до продуктивніших земельних ресурсів тощо⁹⁴⁰.

Водночас в Україні дотепер не ухвалена Стратегія запобігання та адаптації до зміни клімату сільського, лісового, мисливського і рибного господарств

⁹³⁹ Дідух С. М., Корікова А. К. Сталий розвиток агропромислових холдингів України: особливості та напрямки вдосконалення. // Агросвіт. 2020. № 3. — С. 90-99. DOI: 10.32702/2306-6792.2020.3.90

⁹⁴⁰ <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-09/agrosector-zminy-klimatu.pdf>. Дата звернення 29 листопада 2021 р.

України на період до 2030 р., проект якої розроблено у 2019 р. Стратегія спрямована на підвищення продуктивності сільського, лісового та рибного господарств одночасно зі скороченням викидів парникових газів та адаптацією до зміни клімату в контексті забезпечення їхнього сталого розвитку, а також використання природних ресурсів з дотриманням вимог міжнародних договорів у сфері зміни клімату. Однак глобальне потепління варто розглядати і як джерело нових можливостей: наприклад, збільшення теплових ресурсів дає змогу вирощувати більший набір культур та їхніх сортів, частково це може задовольнити окремі економічні, соціальні та екологічні інтереси держави і суспільства.

Низькі ефективність і результативність менеджменту підприємств АПК, на жаль, залишаються ключовими ендogenous чинниками, які гальмують просування принципів сталого розвитку (наразі більшість невеликих сільськогосподарських підприємств України перебувають у кризовому стані, окремі агрохолдинги — на межі банкрутства, а деякі — Мрія, KSG Agro, Sintal Agriculture, Demis Agro, Приват-Агро — вже збанкрутували). За таких умов роль “протектора” сталого розвитку може узяти на себе економічна безпека АПК. Отож, розглянемо, в який спосіб має відбуватися реалізація принципів сталого розвитку у забезпечення економічної безпеки АПК.

Узагальнене визначення сталого розвитку АПК може бути сформульовано як екологічно не виснажливий, технічно можливий, економічно життєздатний і соціально прийнятний процес збереження природно-ресурсної бази (землі, води, рослинних і тваринних генетичних ресурсів) та орієнтації технологічних й інституціональних змін для досягнення і подальшого задоволення продовольчих потреб як нинішнього, так і майбутніх поколінь.

У свою чергу, під економічною безпекою АПК будемо розуміти міру його економічної свободи, межі якої визначають наявні екзогенні та ендogenous загрози сталому розвитку, а можливості — зумовлені параметрами узгодження інтересів суб’єктів АПК зі стейкхолдерами та ресурсного забезпечення, необхідно-го як для протидії загрозам, так і для узгодження інтересів.

Перетин сталого розвитку і економічної безпеки є масштабною площиною для здійснення наукових розвідок, однак у межах даної статті зосередимося виключно на тому, як упровадження принципів сталого розвитку має слугувати забезпеченню економічної безпеки АПК.

Принцип (від лат. *principium* — початок, основа) — базове вихідне положення якої-небудь теорії, вчення, науки, концепції, світогляду, організації. Під принципами сталого розвитку розуміються вихідні положення даної концепції, тобто розвитку системи природа–суспільство–людина, тому глобально сталий розвиток спирається на принципи⁹⁴¹:

— взаємозалежності — передбачає оцінку взаємозв’язку людини і природи на місцевому та глобальному рівнях.

— різноманітності — означає оцінку важливості природного і культурного розмаїття в економіці і добробуті.

⁹⁴¹ <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/sustainable-development-goals.html>. Дата звернення 29 листопада 2021 р.

— “вантажопідйомності” — передбачає, що ресурси планети є вичерпаними, а наслідками некерованого і нестійкого зростання є зростання зубожіння.

Попри наявність усталеної Концепції сталого розвитку⁹⁴², універсальність системи принципів сталого розвитку є неоднорідною. Така система скоріше є рамковою, тоді як її валідність щодо конкретних об’єктів розвитку: держави, регіону, підприємства тощо, потребує змістовного наповнення. До прикладу: побудову системи принципів сталого розвитку можна підпорядкувати першому екологічному закону, сформульованому Баррі Коммонером (Barry Commoner) “усе пов’язано з усім” (*Everything is connected to everything else*), однак, у контексті сталого розвитку АПК принципи раціонального природокористування, скеровані на забезпечення його економічної безпеки, мають бути домінуючими. Відтак, їхній фрейм може виглядати в такий спосіб⁹⁴³:

— темпи споживання відновлюваних ресурсів не повинні перевищувати темпи їхнього відновлення;

— темпи споживання не відновлюваних ресурсів мають бути узгоджені з темпами розроблення їхніх заміників або, у разі неможливості розроблення таких, — відмови від виробництва та/або створення інноваційних продуктів/товарів;

— інтенсивність викидів забруднюючих речовин не повинна перевищувати або можливості навколишнього середовища їх поглинати, або можливостей очисних споруд їх очищувати.

Домінування екологоорієнтованого бачення сталого розвитку АПК потребує відповідного методологічного підґрунтя, опертям якого може/має бути синтетичне поняття екологізації. Таке поняття є універсальним і являє собою комплекс вимог до будь-якої діяльності, скерованої на недопущення несприятливих та/або негативних миттєвих, поточних та майбутніх наслідків, спричинених такою діяльністю.

У свою чергу, сутнісне наповнення екологізації утворюється тріадою концептів: аксіологія-захист-просвіта. Концепт “аксіологія” послуговується принципами спонукання кожного суб’єкта екологізувати свою діяльність, тобто дотримуватися цінностей не завдання шкоди у теперішньому та майбутньому часі. Концепт “захист” спирається на усунення та витіснення шкідливих відносин, які виникають у процесі діяльності та взаємодії зі стейкхолдерами, шляхом застосування правових, економічних, соціальних організаційних, етичних тощо методів. Основу концепту “просвіта” становлять роз’яснювальні дії щодо пояснення мотивів і переконань доцільності формування екологізаційного світогляду та необхідності дотримання його провідного постулату анти-токсичності результатів і прямих та побічних наслідків будь-якої діяльності.

Принципи сталого розвитку, сформульованих у Ріо-де-Жанейрській Декларації з навколишнього середовища і розвитку⁹⁴⁴, найбільш повно описують

⁹⁴² <http://wdc.org.ua/uk/node/356>. Дата звернення 1 грудня 2021 р.

⁹⁴³ Розроблено за мотивами Commoner, *The Closing Circle*, pp. 29-42; Edberg and Yablokov, *Tomorrow Will Be Too Late*, p. 89; Naila and Levins, *Humanity and Nature*, pp. 5-6.

⁹⁴⁴ Офіційний сайт ООН. — URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/riodecl.shtml. Дата звернення 30 листопада 2021 р.

людський розвиток в рамках означеної концепції, враховуючи екологічні, економічні, соціальні та політичні складові. При цьому переважна більшість з них прямо або опосередковано стосується сталого розвитку аграрного сектору економіки будь-якої країни. Водночас, сучасний стан АПК України, слабкі та уразливі сторони якого задекларовані у Національній економічній стратегії України до 2030 року⁹⁴⁵, затвердженій Постановою Кабінету Міністрів України № 179 від 3 березня 2021 р., потребує фундації і зміцнення економічної безпеки, як платформи для сталого розвитку.

Крім того, здійснюючи наукові розвідки щодо принципів сталого розвитку щодо забезпечення економічної безпеки АПК, не можна скидати з вагів нові типи гібридних загроз, вивчення етимології котрих наразі перебуває на ранніх етапах свого розвитку. До числа таких загроз у короткостроковій перспективі належать:

— поточний вплив та наслідки пандемії, які можуть суттєво обмежувати ефективність бізнесу через зміни у попиті клієнтів на продукцію та/або послуги, а також внаслідок соціальних проблем, зі швидкістю перебігу котрих суб'єкти господарювання не встигатимуть впоратися;

— кадровий “голод” через унеможливлення залучати та утримувати “таланти”;

— додаткові значні зусилля для подолання опору змінам при підвищенні/перекваліфікації працівників, зумовлені цифровізацією;

— кіберзагрози.

Горизонту середньострокової перспективи можуть бути притаманні:

— швидкість інновацій та засилля штучного інтелекту може мати руйнівні наслідки, зокрема через появу продуктів або послуг-замінників, які вплинуть на бізнес-модель АПК (при цьому слід зазначити, що розвиток органічного виробництва може не підпадати під вплив цієї загрози);

— зміни робочого середовища/гібридної роботи можуть змінити організаційну культуру та здатність вести бізнес;

— обмеженість використання інструментів аналітики “великих даних” стримуватиме підвищення продуктивності, ефективності та інноваційності діяльності;

Довгострокова перспектива також може бути затьмарена стримуванням зростання через довгострокову постпандемічну скутість економічних умов функціонування АПК та його стейкхолдерів.

Проведення моніторингу гібридних загроз дозволить підприємствам АПК прогнозувати варіанти узгодження їхніх економічних інтересів як з внутрішніми, так і з зовнішніми стейкхолдерами.

Отже, спираючись на запропоновані у цій статті розуміння економічної безпеки АПК та сталого розвитку АПК, та послуговуючись концептами синтетичного поняття екологізації, сформуємо експлікацію принципів сталого розвитку щодо забезпечення економічної безпеки АПК (табл. 1).

⁹⁴⁵ <https://minagro.gov.ua/ua/napryamki/programi-rozvitku-apk>. Дата звернення 23 листопада 2021 р.

Експлікація принципів сталого розвитку щодо забезпечення економічної безпеки АПК

Принципи сталого розвитку ⁹⁴⁶	Принципи забезпечення економічної безпеки АПК шляхом	
	протидії загрозам ⁹⁴⁷	узгодження інтересів стейкхолдерів
1, 2, 3, 5	законність, безперервність, екологізація умов праці і добробуту	комплексність, екологізація правових відносин і правової культури, екологічність комунікацій
	кількісна, якісна і логістична безбар'єрність доступу до продовольства	
4, 6, 7	аксіологічна екологізація	
8, 9	екологізація культури виробництва	екологізація культури споживання
10, 11	екологізація правових відносин	просвітницька екологізація
12, 13, 14, 15	екологізація міжнародних відносин	
16	економічна прийнятність і доцільність,	
18, 19, 25, 27	екологізація інформаційного забезпечення	
21, 22	екологізація потенціалу креативного мислення, культурного розмаїття та м'якої сили	
23, 24	випереджальні асиметричні відповіді, силова протидія	екологізація політичного та дипломатичного врегулювання

Наведена у табл. 1 експлікація принципів сталого розвитку може бути доповнена і розширена, однак її підґрунтя — екологізації діяльності — має залишатися імперативом. Попри суттєву значущість кожного концепту екологізації — аксіологія-захист-просвіта — просвіта є наріжним каменем екологізаційного мислення. Тому потрібне не лише реформування системи державних науково-дослідних установ та їхнього державного фінансування, підвищення якості та ефективності наукового забезпечення агропромислового комплексу, розширення проведення актуальних для сільськогосподарських виробників наукових досліджень, поглиблення інтегрування вітчизняних наукових закладів до міжнародного науково-дослідницького співтовариства, але і застосування наряду з формальною, методів неформальної й інформальної освіти екологотворчого спрямування.

Висновки. Для сприяння сталому розвитку АПК України необхідні системність, прогнозованість, обґрунтованість та ефективність у формуванні та зміцненні економічної безпеки АПК. Застосування запропонованої експлікації принципів сталого розвитку щодо забезпечення економічної безпеки АПК є цілям екологізації усіх видів його діяльності. Подальші наукові розвідки можуть перебувати у площині оцінювання наслідків системної екологізації діяльності АПК.

⁹⁴⁶ Згідно з Декларацією. — URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/riodecl.shtml. Дата звернення 30 листопада 2021 р.

⁹⁴⁷ У якості інформаційної бази для експлікації загроз економічній безпеці АПК може бути використано відкриті дані Enterprise Risk Management Initiative. — URL: <https://erm.ncsu.edu>. Дата звернення 24 листопада 2021 р.